

نظامنامه‌های توسعه‌ی ISO

برقراری استانداردها در کشورهای در حال توسعه

سید ابوالحسن مجدزاده - شهلا سیفی

خلاصه‌ای در خصوص ISO :

ISO سازمان جهانی استاندارد می‌باشد. این سازمان متشکل از موسسات استاندارد ملی کشورهای بزرگ و کوچک، پیشرفته و در حال توسعه است ISO با تهیه استانداردها به رشد تجارت جهانی می‌افزاید. این استانداردها به توسعه، ساخت و عرضه‌ی محصولات و خدمات پر بازده‌تر، ایمن‌تر و بهداشتی‌تر کمک کرده و تجارت بین کشورها را ساده‌تر و عادلانه‌تر می‌نمایند. استانداردهای ISO موجب حمایت از مصرف‌کنندگان و استفاده‌کنندگان محصولات و خدمات نیز شده و به زندگی سهولت می‌بخشند. ISO صرفاً استانداردهایی را تهیه می‌کند که مورد نیاز بازار می‌باشند. این کار توسط متخصصین بخش‌های صنعتی، فنی و تجاری صورت می‌گیرد که استانداردها را تهیه و در صورت نیاز به اجرا می‌گذارند. افراد دیگری با دانش مربوطه مانند نمایندگان آژانس‌های دولتی و آزمایشگاه‌های آزمون‌کننده نیز ممکن است به این متخصصین ملحق شوند.

استانداردهای ISO که تحت عنوان استاندارد بین‌المللی منتشر می‌شوند، یک اجتماع بین‌المللی را در خصوص وضعیت روز تکنولوژی مورد نظر به نمایش می‌گذارند.

« برنامه ISO برای کشورهای در حال توسعه » خدمات متعددی را در حوزه استاندارد و فعالیت‌های مربوطه به ویژه در جهت رفع نیاز کشورهای در حال توسعه و تازه استقلال یافته ارایه می‌کند.

● نظامنامه‌های توسعه چیست؟

یک عنصر مهم « برنامه ISO برای کشورهای در حال توسعه »، تهیه نظامنامه‌ها به منظور کمک به کشورهای در حال توسعه در پایه‌گذاری استانداردها تهیه می‌گردند.

این مقاله عناوین ده نظامنامه‌ای را که تا کنون منتشر شده است دربر

می‌گیرد.

● نظامنامه توسعه "۱"

برقراری و مدیریت یک هیئت استانداردسازی ملی

اساس کار برای شرکت در امور ISO، درک اصول اساسی استاندارد و مدیریت آن است. همان‌طور هر استاندارد می‌تواند وسیله‌ای برای توجیه تجربیات باارزش صنعتی و تجاری فراهم آورد، در خصوص کار استانداردسازی نیز می‌توان یک سری اصول کلی را مطرح نمود. اصولی که می‌تواند در فراهم نمودن توصیه‌های لازم برای مجریان جدید استانداردها بسیار مفید بوده و در عین حال اطمینان دهد که در هر جایی که استانداردسازی صورت می‌گیرد، مقررات مربوطه رعایت شده باشد.

برقراری و مدیریت سازمان‌های جدید استاندارد در بسیاری از کشورهای در حال توسعه (یعنی هیئت‌هایی که ممکن است اعضای جدید ISO بوده و مشتاق شرکت در کار فنی آن باشند) لزوم وجود چنین راهنمایی را آشکار نموده است. لذا این نظامنامه در دو بخش ارایه می‌گردد.

در این بخش موضوعات وسیعی مانند اصول استانداردسازی، وضعیت، اهداف و سازمان‌دهی هیئت‌های ملی استاندارد، رابطه بین استانداردها و تضمین کیفیت و سازمان‌دهی استانداردهای کارخانه‌های مدنظر بوده و شامل اطلاعاتی در خصوص امور خاص استانداردسازی که ممکن است از هر هیئت استاندارد در خواست شود مانند استانداردهای مواد غذایی، کدینگ و طبقه‌بندی، و مشکلات مصرف‌کنندگان می‌باشد. اطلاعات فنی نیز در موضوعاتی مانند استاندارد واحدها و کمیت‌ها در این نظامنامه ارایه می‌شود.

● نظامنامه توسعه "۳"

تعلیم امور استاندارد در موسسات آموزش عالی در کشورهای در حال توسعه

تعلیم امور استاندارد در موسسات آموزش عالی آن‌چنان‌که انتظار می‌رود مورد توجه قرار نگرفته است. موارد اندکی که بدان‌ها ارجاع می‌گردد اغلب در طول آموزش موضوعات فنی رخ می‌دهد. نتیجتاً مجریان استانداردها در هیئت‌های ملی و متخصصین در صنعت و دولت به طور عادی آموزش‌های خود را دریافت می‌نمایند. این شیوه ممکن است برای

قسمت اول مربوط به عناصر لازم برای برقراری یک هیئت استاندارد ملی بوده و نمونه‌هایی از قوانین استاندارد در کشورهای گوناگون، تعاریف و اصطلاحات را در بر می‌گیرد. قسمت دوم فعالیت‌های فنی و به ویژه شناسایی انواع استانداردها و پروسه درگیر در تهیه آن‌ها را در مورد بحث قرار می‌دهد. بالاخره یک کتابنامه و چک حوزه‌هایی که نیاز خاص به تهیه یک استاندارد دارند پایان‌بخش این نظامنامه می‌باشد.

● هدف نظامنامه‌ی توسعه "۲"

آشنا نمودن افراد علاقه‌مند در کشورهای در حال توسعه به مفاهیم اساسی ارزیابی تطابق و معرفی مدارک فنی و راهنماهای بین‌المللی است که بایستی برای حصول به اطلاعات کامل در خصوص این موضوع خطیر، به آنها رجوع نمایند. این نظامنامه دارای فصولی در مورد آزمون، بازرسی، تأیید به محصول، تأییدیه ISO 9000، تأییدیه پرسنل، تأییدیه صلاحیت و غیره می‌باشد.

● نظامنامه توسعه "۳"

آموزش کارکنان فنی

این نظامنامه دارای دو بخش است. بخش اول به مطالعه اصول آموزش هیئت‌های استانداردسازی ملی در جهت انجام عملیات مختلف شامل مقررات اساسی برای آزمون، تأیید صلاحیت و بازرسی می‌پردازد. این بخش با متروژژی (علم و اندازه‌گیری) و استفاده از استانداردها در سیستم‌های تضمین کیفیت سروکار داشته و توضیحات مفیدی را در خصوص وظایف دبیرخانه که مسوولیت کار استانداردسازی بین‌المللی را بر عهده دارد ارایه می‌نماید. بخش دوم به آموزش کارکنان فنی از سطح ابتدایی تا پیشرفته سروکار دارد.

● نظامنامه توسعه "۲"

ارزیابی تطابق

ارزیابی تطابق محصولات و خدمات با استانداردها و سایر مقررات، فعالیتی بسیار مرتبط با استانداردسازی است. ارزیابی تطابق نقش تعیین‌کننده‌ای را در تجارت ایفا می‌نماید. نقشی که در یادداشت تفاهم سازمان تجارت جهانی مبنی بر "موانع فنی در برابر تجارت" مشخص شده است. در این یادداشت تفاهم، اهمیت زیربنایی ارزیابی تطابق در سطح ملی مورد تأکید قرار گرفته و کشورها به پذیرفتن سیستم‌های منطقه‌ای و بین‌المللی ارزیابی تطابق تشویق شده‌اند.

در اغلب کشورهای در حال توسعه، فعالیت‌های ارزیابی تطابق، پیشرفت کمتری از کشورهای توسعه یافته صنعتی داشته‌اند، که نمایانگر یک نقص جدی در فعالیت صاحبان صنایع و تجار آن کشورها است. برای توسعه کامل زیربنای ارزیابی، تطابق، لازم است که انواع مختلفی از فعالیت‌های ارزیابی تطابق و نیز چگونگی برقراری و به کارگیری آن‌ها به نحو مورد پذیرش کشور و شرکای تجاری خارجی، مورد مطالعه قرار گیرند:

نظامنامه توسعه «۵» متشکل از یک مقدمه و هفت عنوان ویژه ذیل می‌باشد.

- دامنه کاربرد و مزایا
- عوامل موفقیت
- توسعه استانداردهای کارخانه‌ای
- مؤثرسازی استانداردها
- سازمان‌دهی اطلاعات در خصوص استانداردها
- تصویب هزینه‌ها
- این نظامنامه برای صنایع کوچک و متوسط در کشورهای در حال توسعه یافته و در حال توسعه بطور یکسان کاربرد دارد.
- **نظامنامه توسعه «۶»**
اعمال استانداردها

در یک وضعیت ایده‌آل، یک استاندارد به خاطر لزوم تأمین بهترین راه‌های ممکن برای حل مشکلات فنی توسعه می‌یابد. اما تجربه نشان می‌دهد که حتی زمانی که استاندارد، بهترین راه حل یک مشکل می‌باشد، استفاده‌کنندگان احتمالی مایل به‌کارگیری آن‌ها نیستند. این موضوع به دلایل مختلفی که در زیر شرح داده می‌شود رخ می‌دهد: مطلع نبودن به وجود استاندارد، موافق نبودن با استاندارد، قادر نبودن به ایجاد تغییرات سریع، مشهود نبودن مزیت حاصل از این تغییرات در بازار و نداشتن امکانات یا قابلیت اعمال یک استاندارد جدید.

به دلایل و سایر علل، لازم است تا استانداردها مانند هر محصول یا خدمات دیگری به بازار ارایه شوند. گروه‌های کاری و استراتژی‌ها می‌باید معین شوند. این موضوع، اساس نظامنامه فوق می‌باشد. شناسایی مشکلات مربوط به اعمال یک استاندارد، تجزیه و تحلیل آنها و توسعه استراتژی‌ها برای نیل به

انجام کارها رضایت‌بخش باشد اما آرام بوده و ممکن است برای موسسه بهره‌وری نداشته باشد.

این نظامنامه دو کلاس عملیاتی را به هدف تأمین دانش کاربردی استانداردسازی متناسب با دو نوع متخصص پیشنهاد می‌نماید: اول، یک کلاس ۲۵ ساعته برای دانشجویان علوم و مهندسی در دانشگاهها، کالج‌های فنی و سایر موسسات پیش‌بینی شده است و دوم، یک کلاس ۱۲ ساعته برای دانشجویان غیر علوم و مهندسی در نظر گرفته شده است.

این نظامنامه با مقدمه‌ای بر استانداردهای آغاز شده و دارای فصولی در خصوص انواع استانداردها، سازماندهی کار استانداردسازی، توسعه استانداردها، دلایل استانداردسازی، تضمین استانداردهای ایمنی، متروالوژی، تضمین کیفیت و گواهی و استانداردهای برنامه‌ریزی تولید می‌باشد. در این نظامنامه، فصولی مربوط به هر کلاس، با ذکر میزان اهمیت و زمان لازم برای تدریس هر موضوع ویژه درج شده است.

● **نظامنامه توسعه «۵»**
توسعه و سازمان‌دهی بخش استانداردهای کارخانه‌ای نتایج هر پروژه‌ای با سطح استاندارد مورد نظر برای آن، باید در سطح کارخانه‌ای اعمال شوند. برای برقراری یک سیستم مناسب می‌توان از نتایج کار استانداردهای ملی و بین‌المللی بهره برد.

به این جهت، این کتاب راهنمایی‌هایی را در جهت سیستم‌های استاندارد کارخانه‌ای ارایه نموده و به کارخانه‌ها در استفاده مؤثر از استانداردها کمک می‌کند.

نتایج مطلوب، همگی بخشی از تلاش‌های لازم در جهت به‌کارگیری استانداردها می‌باشند. در این نظامنامه، مفاهیم، اثرات و فنون درگیر برای حصول به این اهداف درج شده‌اند. این نظامنامه شامل پیشنهاداتی می‌گردد که احتمالاً منجر به افزایش نرخ پذیرش استانداردهای جدید گشته و نیز نقش هیئت‌های استاندارد ملی، کارخانه‌ها و سازمان‌های تخصصی را مورد بحث قرار می‌دهد.

● **نظامنامه توسعه «۷»**
شرکت در استانداردسازی بین‌المللی این نظامنامه اگرچه در اصل مورد توجه کشورهای اصل در حال توسعه می‌باشد، موضوع آن برای سایرین که می‌خواهند مشکلات کشورهای در حال توسعه را در زمینه استانداردسازی بین‌المللی بدانند، مفید می‌باشد.

در این نشریه اشاره شده است که استانداردهای بین‌المللی برای اینکه بتوانند در جهت خدمت به نیازهای کشورهای در حال توسعه باشند، این کشورها باید بطور فعالانه‌تری در امور ISO شرکت نمایند و باید راه‌های مؤثر بهره‌برداری از استانداردهای بین‌المللی و به کار بردن آموزش‌های مربوطه در فعالیت‌های استاندارد ملی خود را بیابند. موضوع این نظامنامه تشویق کشورهای در حال توسعه به شرکت فعالانه در امور فنی ISO و اجرای استاندارد بین‌المللی در صورت امکان می‌باشد. نظامنامه توسعه «۷» مزایایی را که کشورهای در حال توسعه در اثر یکسو کردن استانداردهای ملی خود با سیستم استاندارد جهانی کسب می‌کنند نشان می‌دهد.

● نظامنامه توسعه "۱۰"

مدیریت زیست محیطی ISO 1400

این نظامنامه، به معرفی استانداردهای ISO 1400 برای خوانندگانی که می‌خوانند در خصوص استانداردهای منتشر شده و در دست انتشار، ایده کلی داشته باشند، می‌پردازد. همچنین به افراد مایل به فراگیری جنبه‌های مدیریت زیست محیطی (موضوع ISO/TC 207، مدیریت زیست محیطی) کمک می‌نماید.

این نظامنامه اصولاً دیدگاه ISO/TC 207 را به همراه دامنه کاربرد و ساختار این کمیته مشخص می‌کند. سپس به دلایل لزوم اجرای استاندارد ISO 1400، نقش استانداردهای بین‌المللی در سیستم‌های مدیریت محیط زیست و مزایایی که دربر دارند می‌پردازد. موضوعات بازرسی محیط زیست، برچسب‌گذاری زیست محیطی، ارزیابی عملکرد زیست محیطی (EPE) و نگرش روشن بر ماهیت‌های کلیدی ارزیابی سیکل عمر (LCA) همگی به نوبه خود مورد مطالعه قرار می‌گیرند. فصل دیگر آن، استفاده صحیح از اصطلاحات می‌باشد و سپس به بخش جنگلداری می‌رسد. این نظامنامه در جهت تأمین جنبه‌های مختلف سری ISO 1400، زمینه جدیدی ایجاد کرده و به مرور اصول، موضوعات درگیر، راه‌حل‌های پذیرفته شده برای سری ISO 1400، چگونگی ارتباط آن‌ها با کشورهای درحال توسعه و نیز بسیاری سئوالات فرعی دیگر که باید بررسی شوند، می‌پردازد. از: نشریه استاندارد

● نظامنامه توسعه "۹"

برقراری و راه‌اندازی آزمایشگاه آزمون‌کننده برای هیئت‌های استاندارد ملی

هیئت‌های استاندارد کشورهای درحال توسعه غالباً نقش موثری را در توسعه و یکسوسازی سیستم ملی آزمون و اندازه‌گیری در کشورهای خود ایفا می‌نمایند. این نقش ممکن است شامل برقراری و راه‌اندازی آزمایشگاه آزمون‌کننده برای حمایت از توسعه استانداردهای ملی، ایجاد طرح‌های گواهی و سایر اهداف توسعه‌ای باشد. این نظامنامه به منظور راهنمایی کشورهای درحال توسعه در این امر خطیر و پیچیده می‌باشد.

هیئت‌های استاندارد ملی، در روش برای دستیابی به تسهیلات آزمون در پیش رو دارند. یک روش بر ارتقای کیفیت آزمایشگاه‌های آزمون‌کننده موجود از طریق برنامه‌های تأیید صلاحیت آزمایشگاهی متمرکز است. راه دیگر، تشخیص هیئت‌های استاندارد ملی نسبت به لزوم برقراری تسهیلات آزمون جدید برای انجام خدماتی که در هیچ جای دیگر میسر نیست یا برای پاسخ‌دادن به نیازهای مورد انتظار در آینده که در نتیجه رشد سریع صنعت به وجود می‌آید، می‌باشد. بالاخره این نظامنامه قوانین اساسی را تعریف می‌کند که بایستی برای تضمین تهیه و منظم بودن جریان برقراری یک آزمایشگاه ملی جدید اجرا گردند تا از منابع مالی و انسانی موجود حداکثر بهره‌گیری به عمل آید. این نشریه با سه پیوست درمورد آزمون تخصصی، عدم قطعیت در اندازه‌گیری و ارزیابی روش‌ها و یک کتابنامه خاتمه می‌یابد.

این نشریه بر مزایای اساسی استانداردسازی بین‌المللی تأکید داشته و مراحل سازمان‌دهی برای شرکت در امور فنی ISO را مشخص می‌کند. بالاخره این نظامنامه به نقطه نظرات کشورهای درحال توسعه نسبت به استانداردسازی بین‌المللی پرداخته و توصیه‌هایی را ارائه می‌کند.

● نظامنامه توسعه "۸"

سازمان‌دهی و توسعه مرکز اطلاعاتی برای استانداردهای ملی

مراکز اطلاعاتی استانداردها، منبع باارزش را برای جمع‌آوری، شناسایی و انتشار اطلاعات در خصوص استانداردها و مدارک مربوطه به استفاده‌کنندگان و هیئت‌های ملی و نیز برای سایر مراکز اطلاعاتی در جهان تأمین می‌نمایند. این نظامنامه راهنمایی‌های کاربردی را برای کشورهای درحال توسعه در جهت برقراری مرکز اطلاعاتی استانداردها ارائه می‌کند.

بخش او، اهداف و انواع خدمات و محصولاتی را که ممکن است توسط چنین مرکزی ارائه شوند تشریح می‌نماید. بخش دوم، به مدیریت مرکز و رابطه آن با هیئت استاندارد ملی اشاره داشته و یک مدل سازمانی فراهم می‌نماید. در ادامه، راهنمایی‌هایی برای مدیریت جمع‌آوری مدارک در اختیار می‌گذارد. بازاریابی، تبلیغ و سرمایه‌گذاری، کارگزینی و آموزش نیز مورد بحث قرار گرفته‌اند. بخش سوم به همکاری با سایر مراکز اطلاعاتی و نیز ابراز موجود برای تبادل اطلاعات می‌پردازد.